

ERİ

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU

V

1-5 Kasım 2007

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDITÖR

DR. COŞKUN YILMAZ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	179439
Tas. No:	956.141 ÜSK.5

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

**ULUSLARARASI
USKUDAR SEMPOZYUMU V**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mehmet İpşirli / Prof. Dr. İsmail Eriinsal
Prof. Dr. Mustafa Uzun / Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Tufan Buzpinar / Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı
Yrd. Doc. Dr. Erhan Afyoncu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı

YAYINA HAZIRLIK

Zafer Cınar, Ugur Demir

İMLA VE TASHİH

Prof. Dr. Mustafa Uzun, Ahmet Karataş

GORSEL ARASTIRMA

Zafer Çınar, Ugur Demir

FOTOGRAFLAR

Zekiye Ermiş, A. Bilal Aslan, Suphi Darıcalı

SEMPOZYUM FOTOGRAFLARI

Kenan Koca, İsa Telli

TASARIM

Hamit Celebi

BASKI VE CİLT

Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Sti.

İstanbul 2008

ISBN 978-9944-5807-5-5

Telif hakları Üsküdar Belediyesine aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz
basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Hakimiyeti Milliye Caddesi,

Atlas Çıkmaızı No: 69

ÜSKÜDAR / İSTANBUL

Tel: 0 216 531 30 00 • Faks: 0 216 531 31 03

www.uskudar.bel.tr

Üsküdar'da Osmanlı Padişahları: Göçler, Binişler ve Selâmlıklar (XVIII. Yüzyıl)

Y R D . D O Ç . D R . F İ K R E T S A R I C A O Ğ L U

İstanbul Üniversitesi

XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlılar'ın egemenliğinde olan Üsküdar, klasik devirde Eyüp ve Galata ile birlikte "bilâd-ı selâse" kadılıkları adıyla teşkilatlanmıştı ve İstanbul'un merkez olduğu payitaht sınırları içerisinde padişahların ikamet ve ziyaret ettikleri ikinci bir şehirdi. XVIII. yüzyıl Osmanlı padişahlarının günlük gündem ve programlarının kayıt altına alındığı sirkâtibi rûznâmeleri, bulunan yerleri zamanlarıyla birlikte izlemeye de imkân vermektedir.

Bu bildiri XVIII. yüzyıl padişahları olan Sultan I. Mahmûd, Sultan III. Osman, Sultan III. Mustafa, Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim'in Üsküdar'daki başlıca göç, biniş ve Cuma selâmlığı yerleri, bazı tarih ve rakamlarla birlikte aktarılmaya çalışılmıştır. Yaklaşık olarak 1730'dan 1807'ye uzanan bir zaman diliminde, söz konusu padişahların Üsküdar'daki buldukları tüm günlerin ve mekânların tesbiti, günlüklerdeki eksik bazı yıl ve aylar dolayısıyla imkân dâhilinde değildir. Padişahların hangi yerlerde, ne tür bir sebeple ve ne kadar sıklıkla bulduklarının incelenmesi, Üsküdar'da önemli bir hareketliliğin yaşandığı günleri/ayları da ortaya çıkartmaktadır. Onların Üsküdar'da bulunma sebepleri ve günleri, bu arada gelişen hadiseler siyasî tarihle birlikte diğer disiplinler bakımından da önemlidir. Rûznâmelerde beyan edilen padişahların buldukları sivil, askerî ve dinî mimarî eserlerin, bahçeler ve diğer dinlenme yerlerinin isimleri ve konumları, Üsküdar'ın tarihî topografyası hakkında kaynak malzeme durumundadır. Tüm bu bilgiler, en sade tarifle Üsküdar tarihinin temel verilerinden birini oluşturmaktadır.

Bilindiği gibi mevcut sirkâtibi rûznâmeleri Sultan I. Mahmûd'un tahta çıktığı 1730 senesinden itibaren başlamaktadır. Ancak bu tarihten öncesine âit vakanü-

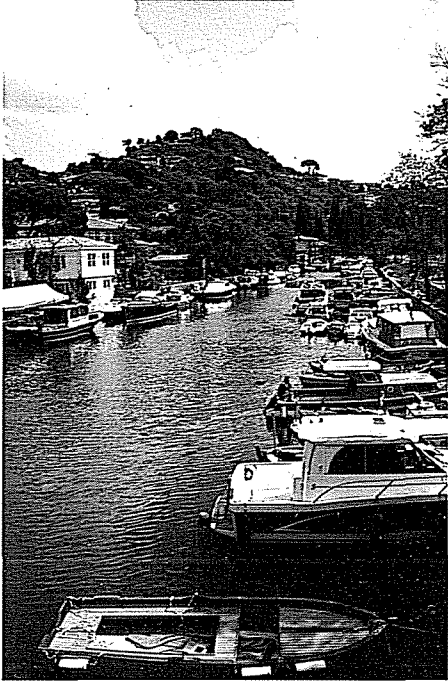

I. Mahmud

vîs tarihlerinde, özel tarihlerde ve rûzmerre genel adıyla tefrik edilen günlüklerde, XVIII. yüzyılın ilk padişahı olan Sultan III. Ahmed (1703-1730)'in Üsküdar'da bulunduğu vakit ve yerlerle ilgili bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Mesela III. Ahmed'in 15 Muharrem 1123 (5 Mart 1711) tarihinde Vâlîde Sultan ve diğer harem üyeleriyle beraber Üsküdar'a geçme sebebi, Gülnûş Vâlîde Sultan'ın inşa ettirdiği câminin resmî açılışı için ertesi günü düzenlenecek olan Cuma Selâmlığı idi. 10 Mart Salı (20 Muharrem) günü İstanbul'a dönen padişah ve beraberindekiler, beş günlük süre zarfında "merhûm" eski Bostancıbaşı Mustafa Ağa'nın hanesinde ikamet etmişlerdi¹.

III. Ahmed saltanatının son iki ayında Üsküdar'da idi. Padişahın pek de gönüllü olmayarak ("kerhen") İran seferi için Üsküdar Sarayı'na geçtiği gün 18 Muharrem 1143 (3 Ağustos 1730)'dür. Görünüşte sefer hazırlıklarının tamamlanması, gerçekte bizzat sefer için hareket etmekte isteksiz oldukları için, hem padişah hem de Sadrazam Damad İbrahim Paşa'nın Üsküdar'da ikameti uzattıkları bir sırada Patrona Halil isyanı patlak vermişti. Söz konusu günlerde, III. Ahmed'in annesi adına yaptırılan Gülnûş Emetullâh Vâlîde Câmiî veya Yeni Vâlîde Câmiî'ndeki 12 Rebîülevvel 1143 (25 Eylül 1730) Pazartesi günlü Mevlîd Alayı ve Mevlîd kandili merasimi, mevcut bilgilere göre bu programın Üsküdar'da icra edilen tek örneğidir. Mevlîd-i şerîf merasimi, olağan şartlarda genellikle Sultanahmed Câmiî'nde yapılmaktaydı. Ordu ve orducu esnafı da Üsküdar'da oldu-

ÜSKÜDAR'DA OSMANLI PADİŞAHLARI:
GÖÇLER, BİNİŞLER ve SELÂMLIKLAR (XVIII. YÜZYIL)

Göksu Deresi

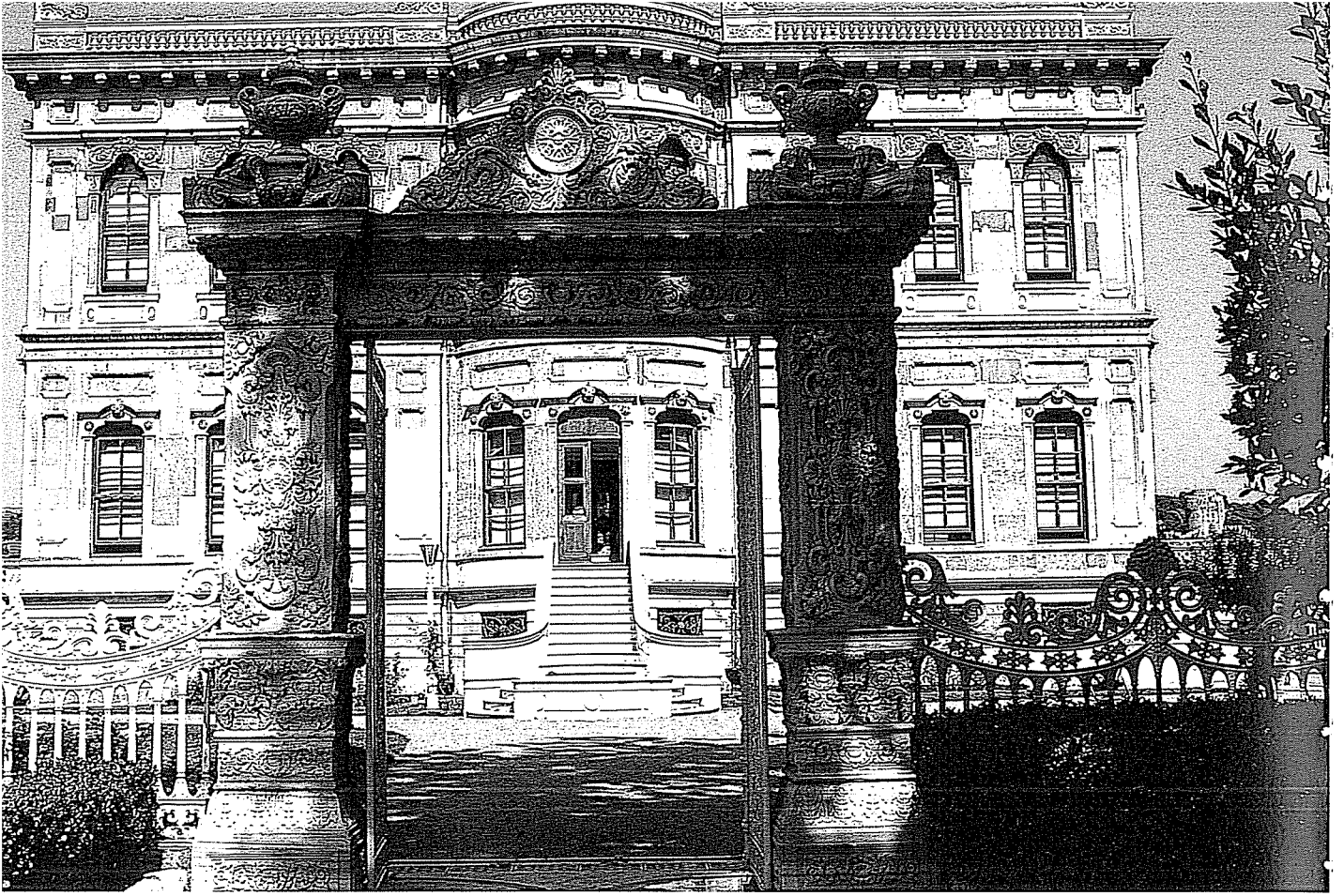

Göksu'nun Boğaziçi ile buluştuğu nokta

ğundan Mevlîd-i şerîf alayının, en azından XVIII. yüzyılda Üsküdar'daki en büyük ve ihtişamlı tören olduğu ifade edilebilir. Bundan 3 gün sonra ortaya çıkan Patrona isyanı sebebiyle III. Ahmed, 15 Rebîülevvel 1143 (28 Eylül 1730) Perşembe günü Üsküdar Sarayı'ndaki Şerefâbâd'dan Topkapı Sarayı'na hareket etmişti. 1 Ekim 1730 (19 Rebîülevvel 1143) tarihinde de tahttan çekilmek zorunda kalmış ve yerini Sultan I. Mahmûd (1730-1754)'a devretmişti.²

Rûznâmesine göre I. Mahmûd'un Üsküdar'a ilk geçişi 29 Şaban 1143 (9 Mart 1731) tarihindedir. Beylerbeyi'ndeki Kapdan Mustafa Paşa/Bâğ-ı Ferâh Yalısı'nı gezdikten sonra, Nevşehirlî İbrahim Paşa'nın Hümâyûnâbâd olarak isimlendirdiği karşı yakadaki Bebek adlı mahalle uğramış, sandalla Göksu Kalesi'ne giderken Rumeli ve Anadolu hisarlarından top atışları yapılmış ve Şemsî Paşa semti yoluyla Şerefâbâd'a gelmişti. I. Mahmûd'un 1 Zilkade 1143 (8 Mayıs 1731)'deki Göksu Kasrı binişinde, yine Anadolu ve Rumeli hisarlarından şenlik amacıyla sekdirme top atışları yapılmıştı. Bu civardaki binişlerde hisarlardan, sekererek/sıçrayarak ilerleyen gülle anlamındaki sekdirme toplar atılmasının alışılmış bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Padişahın Macar Bahçesi'nde kurulan sâ-yebândan hisarlardan yapılan atışları izlediği ve sonra Yûşâ'a çıkarak buradaki merkadi ziyaret ettiği, ardından Tokat Bahçesi'ne uğradığı tarih 16 Zilhicce 1143 (22 Haziran 1731)'dür.³

Padişah gezilerinin resmî/tarihî adı *Biniş-i hümâyûn*'dur. Padişahların atla veya

alarn uğrak mekânı
Küçüksu Kasrı

kayık türleriyle sarayıçı/saraydışı ve suriçi/surdışındaki olağan gezilerine biniş-i hümayûn denmektedir.⁴ Mutad biniş günleri Pazartesi ve Perşembe olmakla birlikte diğer günlerde de geziye çıkılmaktadır. Padişahın bu günlerde, bilinen kostümlerle ve biniş takımıyla çıktığı açık, diğeri ise kendisini gizleyen elbiselerle gerçekleştirdiği tebdîl binişleri olmak üzere iki tür biniş-i hümayûn bulunmaktadır. Sadrazam gezileri ise Biniş-i Âsafî olarak anılır. Diğer Osmanlı tarih kaynaklarında rastlanmamakla birlikte, birkaç Osmanlı müellifinin kaleme aldığı İstanbul tarihiyle ilgili eserlerde, padişahların biniş yerleri belli bir sıralamaya göre aktarılmaktadır. Anadolu yakasının 7 burun temelinde (1. Üsküdar, Öküz Limanı-Kuzguncuk, Stavros-Beylerbeyi, Çengelköy, Kuleli-Kule Bahçesi; 2. Zeytin Burnu-Vaniköy; 3. Kandilli, Göksu, Anadolu Hisarı; 4. Kanlıca-Çubuklu, İncirliköy-Sultaniye, Beykoz; 5. Selvi Burnu-Hünkâr İskelesi; 6. Macar Burnu-Yuşa Dağı, 7. Yoroz-Yoroz Kalesi-Kavak) tarif edildiği bu eserlerde, bir eksik veya fazlayla biniş yerleri birden altıya kadar numaralanmıştır. Buraya göre padişahların birinci biniş yeri Şemsî Paşa Sarayı (Üsküdar Sarayı), ikinci Kule Bahçesi/Kuleli, üçüncü Büyük ve Küçük Göksu, dördüncü Kanlıca-Büyük ve Küçük Çubuklu, beşinci İncirli Köy-Sultâniye ve altıncı biniş mahalli Servi Burnu (Hünkâr İskelesi)'dir. Fener Bahçesi'ne padişah arzu ettiğinde biniş-i hümayûn düzenlenmektedir.⁵

Sultan I. Mahmûd'un Üsküdar'daki biniş yerleri, ağırlıklı olarak Üsküdar Bahçesi'deki Mehmed Paşa Kasrı, buradan gidilen Yemişçibaşı Bağı ile Beylerbeyi

Sâhilsarayı ve buradaki Havuzbaşı ve Bağ Köşkü idi.⁶ İlk ve kısa süreli dinlenme yerleri, Üsküdar Sarayı dahilindeki Lâlelik, Limonluk vs. isimli bahçelerin maksûreleri idi. Padişahın en az ayda bir kez söz konusu yerlerde bulunduğu, kış aylarında Üsküdar yakası binişlerinin çok daha az yapıldığı görülmektedir. Üsküdar Bahçesi'nin saray dışında çeşitli köşklere ve diğer yapılardan oluşan geniş bir alanı kapsadığı, diğer adı Kavak olan Üsküdar Sarayı ifadesiyle çoğu kez Üsküdar Bahçesi'ne işaret edildiği anlaşılmaktadır. Üsküdar ve Beylerbeyi sarayları ve çevresindeki diğer yapılar, sadece harem üyelerinin katılımıyla yapılan halvet-i hümayûnlar için de kullanılmaktaydı. Göksu ve buradaki kasırlar, yakın çevredeki Sâdık Ağa Yalısı, I. Mahmûd'un Üsküdar'da göçte bulunduğu günlerde sıkça gittiği dinlenme yerleridir. Padişahın atış eğitimlerine katılarak bizzat testilere kurşun attığı Göksu'da denizde tutulan balıklar yeniliyor, dervişlerin "*devr ve raks*"ları veya "*yeni gelen cânbâz Firenk*"in hünerleri izleniyor, Şîveli-oğlu'ndan "*Türkmânî ve şarki*" dinleniyor, ağaların veya onların çocuklarının karşılaştığı satranç oyununa bakılıyordu.⁷

Göksu 12 Şevvâl 1167 Perşembe (2 Ağustos 1754) günlü ve Osmanlı tarihi bakımından oldukça önemli bir gelişmeye de sahne olmuştu. İlk defa burada aktarılan rûznâme kayıtlarına göre, adı bildirilmeyen Cebehâne tüfengcibaşısı, "*havâ kağıd*" uçurmayı daha önce iddia etmiş ancak "*havâsına müsâdife*" edememişti. Fakat söz konusu tarihte hava uygun olduğundan, Sultan I. Mahmûd Göksu'daki kasa ("*fevk_nî*") gelmiş, karşısındaki dağ tarafında kağıd balonun 400 kulaç (1 kulaç= 1, 895 metre) havaya yükseldiğini "*temâşâ*" etmişti.⁸

I. Mahmûd daha az sıklıkta olmak üzere, Şemsî Paşa/Şerefâbâd Kasrı, Çengelköy'deki Hatîce Sultan Yalısı/Saray ve Kuleli/Kullebahçesi'nde bulunmaktaydı.⁹ Şerefâbâd Kasrı binişlerinde, denizdeki Şeker kayası'na konulan testilere tüfek atışları yapılmaktaydı. Beykoz ve buradaki Gümrük Emîni İshak Ağa'nın Yalısı, Çubuklu, Vâniköy, Fıstıklı'daki İvaz Mehmed Paşa-zâde İbrahim Beyefendi'nin Köşkü, Fenerbahçesi ve İbrahim Ağa Çayırı, Kandilli, Tokat Bahçesi ve buradaki kasr nadiren gidilen diğer biniş yerleridir. Padişah Surre-i hümayûn'un Üsküdar'a naklini bu mahallerden birine geçerek izlemekteydi.¹⁰ I. Mahmûd, Yûşâ'da Tokat Köşkü'nü ihyâ ettirip Hümayûnâbâd adını vermiş, Kanlıca'da Mîhrâbâd Kasrı'nı yaptırmış, Nevâbâd ismiyle Kandilli'yi imar ve İstavroz Sarayı'nı tamir ettirmişti.¹¹ 1162/1748'de kâgirden yeniden yaptırdığı Dividcizâde Şeyh Mehmed Tâlib Efendi Câmii Üsküdar'da Menzilhâne/Gündoğumu Caddesi'nde idi ve Sultan Mahmûd Câmii adıyla anılmaktaydı.¹²

Sultan I. Mahmûd hemen hemen her yaz Üsküdar'da ikamet etmekteydi. Padişahların kışlık saraydan yazlık saraylara ve yazlık saraylardan kışlık saraylara, şehzâdeler ve harem üyeleriyle beraber hareket etmelerinin adı *göç-i hümayûn* veya *nakl-i hümayûn*'dur. I. Mahmûd'un mevcut kayıtlara göre Üsküdar'a ilk nakli Beylerbeyi Sarayı'na ve 27 Muharrem-23 Safer 1148 (19 Haziran-15 Temmuz 1735) tarihlerindedir. Yirmialtı günlük bu ikametten sonra, 24 Muharrem-5 Safer 1150 (24 Mayıs-4 Haziran 1737)'de muhtasarca göç-i hümayûnla Üsküdar Sarayı'nda, 1153/1740'da beş gün diğer adı Kavak Sarayı olan aynı yerde

Padifahlarn biniş
larından biri olan
'nin günümüzden
bir görünümü

Bir zamanlar
İstanbul'un
temaşa ettikleri
Yuşa Tepesi'nden
Üsküdar'ın görünümü

idi¹³. Yine muhtasar nakl-i hümâyûnla 11-21 Cemâziyelevvel 1154 (25 Temmuz-4 Ağustos 1741) tarihlerinde Beylerbeyi Sarayı'nda bulunulmuştu. 6 Rebîülâhır-6 Cemâziyelevvel 1155 (10 Haziran-9 Temmuz 1742)'deki göçde, Üsküdar Sarayı'ndaki ikamet 15 Rebîülâhır (19 Haziran)'den itibaren Beylerbeyi Sarayı'nda devam ettirilmiştir. 3-10 Cemâziyelâhıre 1157 (14-21 Temmuz 1744), 13-27 Cemâziyelevvel 1158 (13-27 Haziran 1745) ve 25 Cemâziyelâhıre-23 Receb 1159 (15 Temmuz-11 Ağustos 1746) tarihlerindeki muhtasarca/yarı ("nîm") göçlerde mekan yine Beylerbeyi Sarayı idi¹⁴. Padişahın diğer nakl-i hümâyûnları 27 Receb-18 Şaban 1165 (10 Haziran-1 Temmuz 1752) ve 11 Şevvâl-7 Zilkade 1167 (1-26 Ağustos 1754) tarihlerindedir ve saray değişmemiştir.¹⁵

Ortalama 15-25 gün süren Üsküdar veya Beylerbeyi saraylarındaki göç-i hümâyûn günleri doğal olarak Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarındadır. I. Mahmûd ve harem üyeleri 1735'de yirmialtı, 1737'de onbir, 1741'de on, 1742'de yirmidokuz, 1744'de yedi, 1745'de ondört, 1746'da yirmiyedi, 1752'de yirmibir ve 1754'de yirmibeş gün Üsküdar'da kalmışlardı. Söz konusu sayfiye günlerinde binişlere ve diğer günlük programların uygulanmasına devam edilmektedir. Padişah Dîvân-ı hümâyûn toplantısı, mevâcib dağıtımı veya çıkan yangın sebebiyle İstanbul'a gidiyor, Üsküdar'a gelen sadrazam ve şeyhülislâmla olağan kabul-ler gerçekleştiriliyordu. Göç günlerinde Üsküdar veya Beylerbeyi saraylarından hareketle Şerefâbâd Kasrı'na, Göksu'ya ve buradaki Âsafâbâd Kasrı'na, Çubuklu Mesîresi'ne, Beylerbeyi'ndeki Fıstıklıbahçe'ye, Bebek Bahçesi'ne ve diğer yerlere binişler düzenlenmişti. Bu biniş yerlerinde, hemen her zaman testilerin nişan alındığı tüfek atışları, kemânkeşlerin ok atma müsabakaları, yüzme yarışları ve koşular ("piyâde koşu") ile menzil/süvarî/piyâde cirîdi ve tomak oyunu gibi geleneksel sportif faaliyetler yapılıyor, eğlence amaçlı olarak cüce ve dilsizlerin gösterileri, pehlivanların güreşleri izleniyor, köpek-ayı dövüşleri veya bunlara yaptırılan hareketler takip ediliyordu. Bazen biniş mahalli yolu üzerindeki "mekteb" çocuklarına para dağıtılıyor, havayî fişek gösterileri seyrediliyor ve kıssahânların menkıbeleri dinleniliyordu. Bütün bu faaliyetler çeşitli müzisyen

ve müzikler ("*Nasûh-zâde'den mûsiki faslı*" gibi) eşliğinde gerçekleştirilmekteydi.

Cuma selâmlıklarının saltanatın meşrûiyet temellerinden birini oluşturduğu ve tüm halka açık olan en büyük merasim olduğu bilinmektedir.¹⁶ Hem Selâmlık hem de bunun öncesindeki padişahın geçeceği güzergâhın gösterildiği Sarık alaylarının, Üsküdar âhalisi tarafından yakın bir ilgiyle takip edildiği şüphesizdir. Sultan I. Mahmûd'un Üsküdar'da Cuma Selâmlığı tertib ettirdiği iki câmi öne çıkmaktadır: Bugünkü Beylerbeyi Câmii mahallinde olan ve kendisinin yeni bir hünkâr mahfili yaptırdığı İstavroz Câmii ile Anadolu Hisârı Salacak'daki Fâtih Sultan Mehmed Câmii. Üsküdar'daki ilk câmi olarak kabul edilen Fâtih Câmii'ne özellikle Beylerbeyi'ndeki göç günlerinde giden padişah, daha sonra bu câmiyi yeniden inşa ettirmişti. I. Mahmûd daha az sayıda olmak üzere Sultan III. Murad'ın vâlidesi Nûrbânû Vâlide Sultan adına yaptırılan Atık Vâlide Câmii/Toptaşı Câmii ile Yeni Vâlide Câmii'nde Cuma selâmlıklarına çıkmıştı.¹⁷

28 Safer 1168 (14 Aralık 1754)'de tahtı devralan Sultan III. Osman (1754-1757)'ın başlıca biniş mahalli Üsküdar Sarayı ve dahilindeki Şerefâbâd Kasrı ile İstavroz Sarayı ve buradaki Beylerbeyi Yalısı idi. Padişahın 18 Cemâziyelâhır 1168 (1 Nisan 1755)'deki Beylerbeyi Yalısı'nı ilk ziyaretinden itibaren belirli zaman aralıklarıyla Üsküdar'da bulunduğu görülmektedir. Daha farklı olarak III. Osman, rûznâmesindeki bir kayda göre sadece çavuşlarla beraber aynı yalıya gece gelip gün doğmadan tekrar İstanbul'a dönmüştü.¹⁸ XVIII. yüzyılın diğer padişahları gibi III. Osman da Göksu binişlerini ve buradaki sarayda yapılan halvet-i hümayûnları kendi anlayışına uygun hazırlıklarla beraber sürdürmüştü. Münhasıran göç günlerinde yapılan buradaki halvetler ve başkadının "*göçlü ağalara*" gönderdiği ihsanlar rûznâmede yer bulmuştur. Ayrıca Göksu'da padişah, Kurban bayramının ikinci gününde (11 Zilhicce 1170/27 Ağustos 1757) sadrazamın da katıldığı ve Mehterhâne'nin, cirâdcilerin, pehlivanların yer aldığı çeşitli eğlenceler tertip ettirmişti.¹⁹ Açık bir ifade bulunmamakla birlikte, bu kutlamaları kısmen halkın da izlemiş olması muhtemeldir.

Sultan III. Osman'ın Beşiktaş Sâhilsarayından Beylerbeyi Sarayı'na ilk göç-i hümayûnu 12-19 Zilkade 1169 (7-14 Eylül 1756) ve ikincisi 3 Zilkade-28 Zilhicce 1170 (20 Temmuz-13 Eylül 1757) tarihlerindedir. Göçler dolayısıyla 1756'da yedi, 1757'de elli beş gün Üsküdar'da kalmıştı.²⁰ Bu bilgiler ve olağan şartlar ölçü alındığında Üsküdar'da en uzun süreyle ikamet eden padişahın III. Osman olduğu anlaşılmaktadır. Göçte bulunulan günlerde Göksu dışında, Kuleli ve buradaki Bostancıbaşı Köşkü'ne, Bahâyî Körfezi'ndeki Sâdık Ağa, Beykoz'daki Gümrükcü İshak Ağa ve Vâniköy'deki Hayâtî Efendi'nin yalılarına gidiliyordu. Padişahın yazlık günlerde "*fasl-ı mûsîkî ve menâkb*" dinleyerek vakit geçirdiği rûznâmede tekrarlanır. III. Osman'ın bu günlerde Cuma Selâmlığı yeri ise İstavroz Câmii idi ve bir kez de Kandilli Câmii'ne Cuma Selâmlığı Alayı düzenlenmişti.²¹ Yaklaşık üç yıllık kısa saltanatına rağmen birçok hayır eserinin sahibi olan III. Osman, 1169/1755-1756'da Üsküdar Bahçesi ve Sarayı sınırları içinde ev ve dükkânlarıyla birlikte yeni bir mahalle inşa ettirmiş (İhsâniye), burada İhsâ-

Bir zamanlar
İstanbul'un
temaşa ettikleri
Yuşa Tepesi'nden
göz'ün görünümü

idi¹³. Yine muhtasar nakl-i hümâyûnla 11-21 Cemâziyelevvel 1154 (25 Temmuz-4 Ağustos 1741) tarihlerinde Beylerbeyi Sarayı'nda bulunulmuştu. 6 Rebîülâhır-6 Cemâziyelevvel 1155 (10 Haziran-9 Temmuz 1742)'deki göçde, Üsküdar Sarayı'ndaki ikamet 15 Rebîülâhır (19 Haziran)'den itibaren Beylerbeyi Sarayı'nda devam ettirilmiştir. 3-10 Cemâziyelâhıre 1157 (14-21 Temmuz 1744), 13-27 Cemâziyelevvel 1158 (13-27 Haziran 1745) ve 25 Cemâziyelâhıre-23 Receb 1159 (15 Temmuz-11 Ağustos 1746) tarihlerindeki muhtasarca/yarı ("nîm") göçlerde mekan yine Beylerbeyi Sarayı idi¹⁴. Padişahın diğer nakl-i hümâyûnları 27 Receb-18 Şaban 1165 (10 Haziran-1 Temmuz 1752) ve 11 Şevvâl-7 Zilkade 1167 (1-26 Ağustos 1754) tarihlerindedir ve saray değişmemiştir.¹⁵

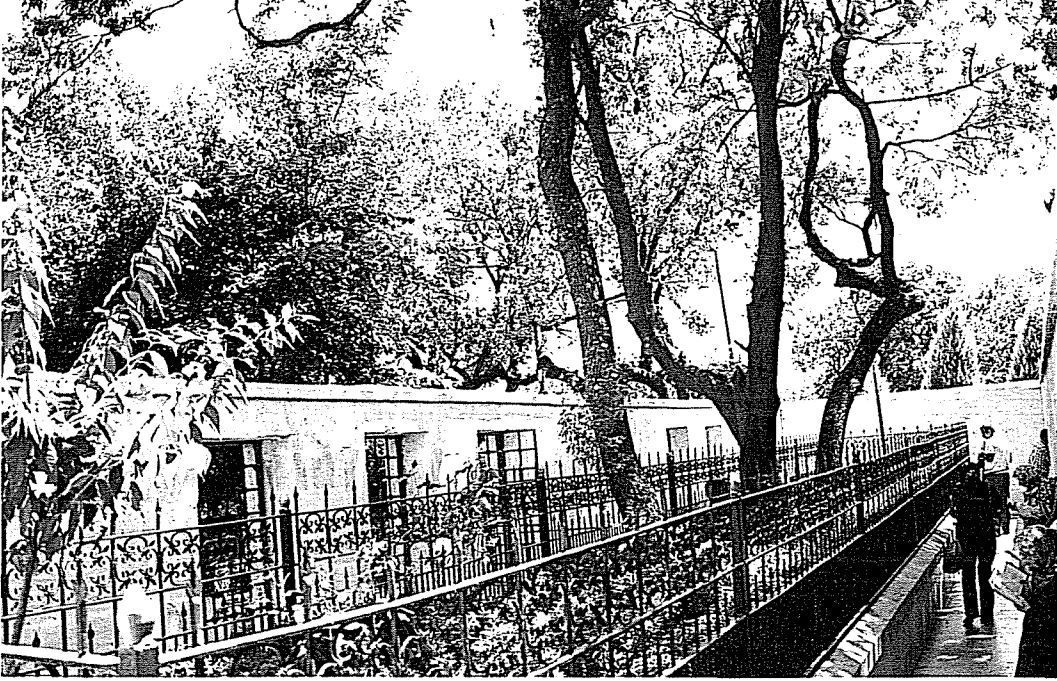
Ortalama 15-25 gün süren Üsküdar veya Beylerbeyi saraylarındaki göç-i hümâyûn günleri doğal olarak Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarındadır. I. Mahmûd ve harem üyeleri 1735'de yirmialtı, 1737'de onbir, 1741'de on, 1742'de yirmidokuz, 1744'de yedi, 1745'de ondört, 1746'da yirmiyedi, 1752'de yirmibir ve 1754'de yirmibeş gün Üsküdar'da kalmışlardı. Söz konusu sayfiye günlerinde binişlere ve diğer günlük programların uygulanmasına devam edilmektedir. Padişah Dîvân-ı hümâyûn toplantısı, mevâcib dağıtımı veya çıkan yangın sebebiyle İstanbul'a gidiyor, Üsküdar'a gelen sadrazam ve şeyhülislâmla olağan kabul-ler gerçekleştiriliyordu. Göç günlerinde Üsküdar veya Beylerbeyi saraylarından hareketle Şerefâbâd Kasrı'na, Göksu'ya ve buradaki Âsafâbâd Kasrı'na, Çubuklu Mesîresi'ne, Beylerbeyi'ndeki Fıstıklıbahçe'ye, Bebek Bahçesi'ne ve diğer yerlere binişler düzenlenmişti. Bu biniş yerlerinde, hemen her zaman testilerin nişan alındığı tüfek atışları, kemânkeşlerin ok atma müsabakaları, yüzme yarışları ve koşular ("piyâde koşu") ile menzil/süvari/piyâde cirîdi ve tomak oyunu gibi geleneksel sportif faaliyetler yapılıyor, eğlence amaçlı olarak cüce ve dilsizlerin gösterileri, pehlivanların güreşleri izleniyor, köpek-ayı dövüşleri veya bunlara yaptırılan hareketler takip ediliyordu. Bazen biniş mahalli yolu üzerindeki "mekteb" çocuklarına para dağıtılıyor, havayî fişek gösterileri seyrediliyor ve kıssahânların menkıbeleri dinleniliyordu. Bütün bu faaliyetler çeşitli müzisyen

ve müzikler (“*Nasûh-zâde'den mûsiki faslı*” gibi) eşliğinde gerçekleştirilmekteydi.

Cuma selâmlıklarının saltanatın meşrûiyet temellerinden birini oluşturduğu ve tüm halka açık olan en büyük merasim olduğu bilinmektedir.¹⁶ Hem Selâmlık hem de bunun öncesindeki padişahın geçeceği güzergâhın gösterildiği Sarık alaylarının, Üsküdar âhalisi tarafından yakın bir ilgiyle takip edildiği şüphesizdir. Sultan I. Mahmûd'un Üsküdar'da Cuma Selâmlığı tertib ettirdiği iki câmi öne çıkmaktadır: Bugünkü Beylerbeyi Câmii mahallinde olan ve kendisinin yeni bir hünkâr mahfili yaptırdığı İstavroz Câmii ile Anadolu Hisârı Salacak'daki Fâtih Sultan Mehmed Câmii. Üsküdar'daki ilk câmi olarak kabul edilen Fâtih Câmii'ne özellikle Beylerbeyi'ndeki göç günlerinde giden padişah, daha sonra bu câmiyi yeniden inşa ettirmişti. I. Mahmûd daha az sayıda olmak üzere Sultan III. Murad'ın vâlidesi Nûrbânû Vâlide Sultan adına yaptırılan Atık Vâlide Câmii/Toptaşı Câmii ile Yeni Vâlide Câmii'nde Cuma selâmlıklarına çıkmıştı.¹⁷

28 Safer 1168 (14 Aralık 1754)'de tahtı devralan Sultan III. Osman (1754-1757)'ın başlıca biniş mahalli Üsküdar Sarayı ve dahilindeki Şerefâbâd Kasrı ile İstavroz Sarayı ve buradaki Beylerbeyi Yalısı idi. Padişahın 18 Cemâziyelâhır 1168 (1 Nisan 1755)'deki Beylerbeyi Yalısı'nı ilk ziyaretinden itibaren belirli zaman aralıklarıyla Üsküdar'da bulunduğu görülmektedir. Daha farklı olarak III. Osman, rûznâmesindeki bir kayda göre sadece çavuşlarla beraber aynı yalya gece gelip gün doğmadan tekrar İstanbul'a dönmüştü¹⁸. XVIII. yüzyılın diğer padişahları gibi III. Osman da Göksu binişlerini ve buradaki sarayda yapılan halvet-i hümayûnları kendi anlayışına uygun hazırlıklarla beraber sürdürmüştü. Münhasıran göç günlerinde yapılan buradaki halvetler ve başkadının “*göçlü ağalara*” gönderdiği ihsanlar rûznâmede yer bulmuştur. Ayrıca Göksu'da padişah, Kurban bayramının ikinci gününde (11 Zilhicce 1170/27 Ağustos 1757) sadrazamın da katıldığı ve Mehterhâne'nin, cirâdcilerin, pehlivanların yer aldığı çeşitli eğlenceler tertip ettirmişti.¹⁹ Açık bir ifade bulunmamakla birlikte, bu kutlamaları kısmen halkın da izlemiş olması muhtemeldir.

Sultan III. Osman'ın Beşiktaş Sâhilsarayından Beylerbeyi Sarayı'na ilk göç-i hümayûnu 12-19 Zilkade 1169 (7-14 Eylül 1756) ve ikincisi 3 Zilkade-28 Zilhicce 1170 (20 Temmuz-13 Eylül 1757) tarihlerindedir. Göçler dolayısıyla 1756'da yedi, 1757'de elli beş gün Üsküdar'da kalmıştı.²⁰ Bu bilgiler ve olağan şartlar ölçü alındığında Üsküdar'da en uzun süreyle ikamet eden padişahın III. Osman olduğu anlaşılmaktadır. Göçte bulunulan günlerde Göksu dışında, Kuleli ve buradaki Bostancıbaşı Köşkü'ne, Bahâyî Körfezi'ndeki Sâdık Ağa, Beykoz'daki Gümürücü İshak Ağa ve Vâniköy'deki Hayâtî Efendi'nin yalılarına gidiliyordu. Padişahın yazlık günlerde “*fasl-ı mûsikî ve menâkab*” dinleyerek vakit geçirdiği rûznâmede tekrarlanır. III. Osman'ın bu günlerde Cuma Selâmlığı yeri ise İstavroz Câmii idi ve bir kez de Kandilli Câmii'ne Cuma Selâmlığı Alayı düzenlenmişti.²¹ Yaklaşık üç yıllık kısa saltanatına rağmen birçok hayır eserinin sahibi olan III. Osman, 1169/1755-1756'da Üsküdar Bahçesi ve Sarayı sınırları içinde ev ve dükkânlarıyla birlikte yeni bir mahalle inşa ettirmiş (İhsâniye), burada İhsâ-

Yuşa Hazretleri'nin kabri olarak bilinen meçhul kabir

niye Câmî ve mescidlerini yaptırmıştı.²² Bölgeye olan âşinâlık ve yakınlık III. Osman'ın tebdîl gezilerinden de öğrenilebilmektedir. Padişah tebdîl-i kıyafetle Çiçekçi Bahçesi'ne uğruyor ve muhtemelen doğduğu ve çocukluğunun ilk yıllarını geçirdiği şehir olmasından hareketle Edirneli Osman Ağa adıyla kendisini tanıtıyordu.²³ Sultan III. Osman'ın kendisini gizleyen kıyafetlerle sıkca gittiği bir diğer mekan da Halvetiyye'nin Ramazâniyye Şubesi'nde kendi adına bir kolu oluşan, münzevîliğiyle meşhûr Şeyh Seyyid Ahmed Raûfî'nin Doğancılar'daki tekkesi idi. III. Osman'ın, "*meftûn-ı kemâlâtı*" olduğu Şeyh Raûfî'yi "*mükerren*" ziyaret ettiği belirtilmekte²⁴ ve müntesibi bulunduğu anlaşılmaktadır.

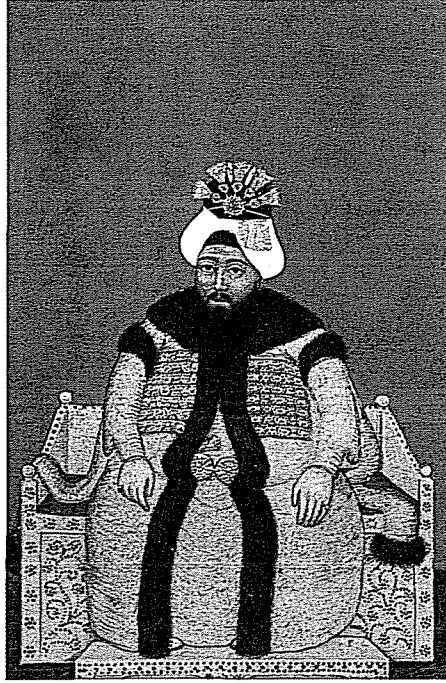
16 Safer 1171 (30 Ekim 1757)'de cülûs eden Sultan III. Mustafa (1757-1774) devrindeki 12 Zilhicce 1179 (22 Mayıs 1766) depremi geniş imar faaliyetlerini zorunlu kılmış, bir çok yapının tamiriyle birlikte Kızkulesi'ni yeniden inşa ettiren padişah, Kadıköy, Ayazma ve Paşabahçe'de câmiler yaptırmıştı.²⁵ III. Mustafa'nın Üsküdar'daki başlıca biniş yerlerine düzenli aralıklarla gittiği, Kavak Sarayı'ndaki Şerefâbâd Kasrı'nda daha çok bulunduğu görülmektedir.²⁶ Yine bu mahallin dâhili ve çevresindeki Mehmed Paşa Köşkü ve Yemişçibaşı Bağı, Beylerbeyi Sâhilsarayındaki Havuzbaşı, Göksu, Tokat Bahçesi, Fener Bahçesi ve buradaki Havuzbaşı mutad ve tebdîl binişleriyle ziyaret edilen diğer yerlerdir²⁷. "*Vişne ve kiraz mevsiminde*" göç edilen Çengel köyü ve İstavroz köyü arasındaki Beylerbeyi Yalı'sını padişah, arazisiyle ilgili anlaşmazlıklar sebebiyle ve burayı itibardan düşürmek düşüncesiyle yıktırmıştı.²⁸ Gezi alanlarında özellikle

ÜSKÜDAR'DA OSMANLI PADİŞAHLARI:
GÖÇLER, BİNİŞLER ve SELÂMLIKLAR (XVIII. YÜZYIL)

Kız Kulesi'ni yeniden inşa ettiren
Sultan III. Mustafa

Üsküdar müdavimlerinden Sultan III. Osman

Enderûn mensublarının faal olduğu çeşitli oyunlar yine müzikler eşliğinde sergileniyordu. III. Mustafa'nın hemen her zaman biniş yerlerinde tüfek atışları yaptırması ayrıca dikkat çekmektedir ve onun askerî alandaki bilinen ıslâhat girişimlerine uygun düşmektedir.

III. Mustafa'nın vâlidesi Emine ve büyük kardeşi Şehzâde Süleyman adına Şemsî Paşa'da inşâ ettirdiği Ayazma Câmii'nin temeli, Hüdâî Mahmûd Efendi şeyhi duâsıyla 21 Muharrem 1172 (24 Eylül 1758)'de atılmış ve 1 Şaban 1174 (8 Mart 1761)'de inşası tamamlanmıştı. Bina emîni Seyyid İshak Ağa olan câminin yapım aşamalarını bizzat takip eden padişah, ilk Cuma'da namaza başlanmasını istediğinden sadrazam ve şeyhülislâm burada hazır bulunmuşlardı.²⁹ III. Mustafa'nın Üsküdar'da Cuma Selâmlığı düzenlediği selâtîn câmisi ise Yeni Vâlide'dir. Yangın mahalline bizzat ulaşan padişahların, yanan yere yakın bir haneye yerleşip kendisinin bulunduğu yere ateşin sıçramaması için söndürme işiyle uğraşanları olağanüstü gayret sarfetmeye sevkeden geleneksel davranışlarını III. Mustafa da bir çok kez uygulamıştı. Mesela Üsküdar'daki 22 Safer 1177 (1 Eylül 1763) tarihli yangında padişah, güneş doğduktan sonra Balaban İskelesi'nden çıkarak atla yangın mahalline ulaşmış, burada kontrol altına alınamayan yangın sebebiyle altı hâne değiştirmiş ve yangının söndürüldüğüne dâir itfâ/intifâ k_imesini, iki kez gelip gittiği Şerefâbâd Köşkü'nde alarak öğle vaktinde İstanbul'a dönmüştü.³⁰

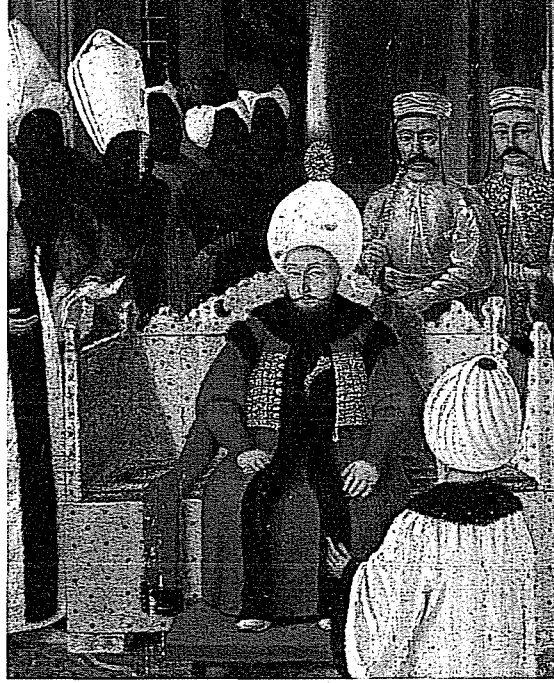

Sultan I. Abdülhamid Cuma Selamlığında

8 Zilkade 1187 (21 Ocak 1774)'de tahta çıkan Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), annesi Râbia Şermî Kadın adına Beylerbeyi'nde 21 Receb 1192 (15 Ağustos 1778)'de resmî açılışı yapılan câmii ve yanında sıbyân mektebi, muvakkithane, çeşmeler, çocukları için türbe gibi yapılar inşa ettirmişti.³¹

I. Abdülhamid'in mutad ve tebdil biniş yerleri, Beylerbeyi'nde Havuzbaşı, Üsküdar Sarayı'nda Şemsî Paşa ve Mehmed Paşa kasırları, Kuleli veya Kullebahçesi, Defterdâr Bağı, Fenerbahçesi, Sultâniye, Çubuklu ve Büyük Çamlıca idi.³² Mesela, Büyük Çamlıca'ya çıkılan 15 Cemâziyelâhır 1188 (23 Ağustos 1774) tarihindeki bir gezide, Topkapı'daki sâhilsaraydan sandalla "yirmi dak_kada" Üsküdar'a varılmış, Mehmed Paşa Kasrı'ndaki kısa bir moladan sonra beygirlerle Karacaahmed'den Harmanbaşı'ndan ve bağlar arasından Küçük Çamlıca'ya "sâde nekkâre" eşliğinde gidilmiş ve burada "sabâh ta'âmı" yenilmişti. Yine hareket edilerek Bulgurlu Köyü'nden yarım saatde Büyük Çamlıca'da kurulan sâye-bâna oturulmuş, çakırcı ve şahincibaşlarının sunduğu avlara bakılmış, küçük eşekle konuşarak ve eliyle taş kırarak gösteri yapan biri izlenmiş ve ikinci vaktinden sonra Çinili Mahallesi'nden, Üsküdar İskelesi'nden İstanbul'a dönülmüş-tü.³³

Sultan III. Selim

Şemsî Paşa Kasrı aynı zamanda halvet-i hümayûnların yapıldığı ve donanmanın Akdeniz'e çıkışının tebdîlen izlendiği bir yerdi. Padişah 11 Şaban 1199 (19 Haziran 1785)'da gecenin ilk saatlerine kadar ("*leylî sâ'at üç buçuğa dek*") Kızkulllesi'nde mehtâb seyr ediyor, 20 Receb 1200 (19 Mayıs 1786)'de Haydarpaşa İskeleyesi üzerinden ulaştığı Çiçekçibaşı Bağı civarındaki çimenliklerde hazırlanan yerde dinleniyordu. Göksu ve özellikle Büyük Göksu, padişahın şehzâdeleriyle birlikte ve bazen tebdîlen gittiği başlıca dinlenme ve eğlenme yeri idi.³⁴

I. Abdülhamid alışlageldiği üzere yangın çıktığında Üsküdar'a geçmektedir. Mesela, 2 Zilkade 1188 (4 Ocak 1775) tarihinde Çinili Câmii Mahallesi'nde çıkan ve 5 hânenin yandığı ve 2 hânenin yıkıldığı yangını Şemsî Paşa Kasrı'ndan, 26 Şevvâl 1199 (1 Eylül 1785)'de Öküz Limanı'nda "*merhûm*" Şeyhülislâm Arab-zâde Yalısı'nda başlayan ve Silahdar Abdurrahmân Ağa Câmii'ne kadar yayılan yangını yerinde takip etmişti. Ayrıca Sultan I. Abdülhamid, Surre'nin çıkarılışı ardından Receb ayı son günlerinde Hicâz'a hareket eden sakabaşların Ayrık Çeşme/Ayrı Çeşme'deki uğurlanışı duâsında, kimi zaman kendisini gizleyen kıyafetlerle hemen her yıl hazır bulunmaktaydı. Bu merasimin bazen Mi'râc gecesinin olduğu günde icra edildiği görülmektedir.³⁵

Bu dönemde Anadolu yakasındaki Cuma Selâmlığı alaylarının daha çok Beylerbeyi Câmii'ne düzenlendiği görülmektedir. Padişah Üsküdar'da sultanların yaptırdığı diğer câmilere de aynı merasim sebebiyle gelmekteydi. Rakamlarla örneklenecek olursa, 1198-1201/1783-1787 yıllarını kapsayan dört yıllık sürede, Bey-

lerbeyi Câmii'nde üç, Yeni Vâlide Câmii'nde üç, Atık Vâlide Câmii'nde iki ve Ayazma Câmii'nde bir defa Cuma selâmlığı düzenlendiği görülmektedir. Dört yılda toplam dokuz defa Üsküdar'da Cuma Selâmlığı Alayı yapılmıştı. Aynı yıllarda üç kez de Terâvîh namazı için Beylerbeyi Câmii'nde bulunmuştu. Padişah özellikle Cuma selâmlıklarına, binişlere ve terâvîhlere büyük şehzâdeleri beraberinde getirmektedir.³⁶ Sultan III. Mustafa'nın yaptırdığı ancak hava muhalefeti sebebiyle gidemediği Ayazma Câmii'ne ilk Cuma Selâmlığı, 7 Şevvâl 1199 (12 Ağustos 1785) tarihinde I. Abdülhamid tarafından gerçekleştirilmişti.³⁷

Sultan I. Abdülhamid Üsküdar'ı tebdîl-i kıyafetle de gezmekteydi. Mutad ve tebdîl binişleri, yangınlar ve Cuma selâmlıkları dolayısıyla Üsküdar'ın çeşitli semtlerinde bulunan Abdülhamid'in yılda en az bir kez bu şekilde halkın arasına karıştığı anlaşılmaktadır. Cuma dışındaki haftanın diğer günlerinde gerçekleştirdiği tebdîl-i kıyafet geziler için Ramazan ayı öncesi veya sonrasındaki birkaç günü seçmişti.³⁸

11 Receb 1203 (7 Nisan 1789)'de tahta çıkan ve son derece enerjik bir padişah olduğu bilinen Sultan III. Selim (1789-1807)'in, inşa ettirdiği askerî, sivil ve dinî yapılar dolayısıyla Üsküdar'a özel bir önem verdiği ve kısa aralıklarla hemen her semtine geldiği görülmektedir.

Devletin askerî alandaki zafiyetini telafi edebilmek uğrunda başlattığı girişimler ve bu yöndeki gelişmeler gezileri aracılığıyla da izlenebilmektedir. Padişah Çamlıcalar'a düzenlenen binişlerde Terazibaşı'nda kurulan otağ-ı hümâyûndan/sâyebândan, Boğaz kaleleri ve yeni inşa edilen tabyalardan yapılan sekdirme top atışlarını, denizdeki tatbikat türü gösterileri takip ediyordu. Kavak Kalesi'ne de bizzat çıkmıştı. Hünkâr İskelesi binişleri adıyla aynı bölgeye, Tokat Bahçesi çevresine yapılan gezilerde padişah, Yûşâ'daki "*kabr-i mechûlû*" ziyaret ediyor, Akbaba ve Dereseği gibi civardaki köylere de uğruyordu.³⁹

III. Selim'in Üsküdar'daki başlıca biniş mahalli Kavak/Üsküdar Sarayı'dır. Buradaki Şemsî Paşa/Şerefâbâd ve Mehmed Paşa kasırlarına oldukça sık bir zamanlamayla gelmekteydi. Biniş mahallerinde çoğu kez "*desti*"ler hedef alınarak tüfek atışları yapılıyor ve bazan III. Selim de nişan talimine katılıyordu. Güreş tutan pehlivanların, ok atan kemânkeşlerin, menzil veya piyade cirdi oynayan ağaların izlendiği aynı yerlerde padişah, iftar açmak veya yangının söndürüldüğüne dâir haberi/belgeyi beklemek için de bulunmaktaydı.⁴⁰ III. Selim 17 Şaban 1203 (13 Mayıs 1789) tarihindeki binişte, Kavak Sarayı'ndan Leylâk Bahçesi'ne geçmiş ve harab durumda olan Mehmed Paşa Köşkü'nün yeniden inşasını emretmişti.⁴¹ Üsküdar Sarayı'nın kullanılamaz durumda olduğunu ve tamirini kimse düşünmediğini belirten Tosunyan/d'Ohsson, bunu padişahlarda kır hayatı zevkinin azaldığı düşüncesine bağlamıştı.⁴²

Beylerbeyi Sâhilsarayını ve Havuzbaşı, Sultâniye, Göksu Kasrı ve buradan gidilen Nakkaş Paşa Yalısı, Kandilli ve Küçüksu, Çubuklu, Kanlıca İskelesi'nden ulaşılan Mihrâbâd, Haydarpaşa, Fenerbahçe ve Vâlide Kethudâsı Yusuf Ağa bağı III. Selim'in diğer biniş yerleri arasındadır.⁴³ Kuleli Bahçesi binişlerinde alışılmış

bir şekilde ayı ve köpeklerin dögüşleri takip ediliyor, çeşitli oyunlar sergileniyor, tüfek atışları yapılıyor ve bu türden bütün faaliyetler yine müzik fasılları eşliğinde icra ediliyordu. Ayrıca padişahın Çamlıca'da kethudâsının hânesinde oturmakta olan Hadîce Sultan'ı ziyaret ettiği, aynı yerdeki Melek Mehmed Paşazâde Sâlih Bey'in köşkünde birden fazla bulunduğu öğrenilmektedir.⁴⁴

Üsküdar'da bayram alayı ve halka açık bayram eğlenceleri, mevcut bilgilere göre ilk kez Sultan III. Selim devrinde gerçekleştirilmiştir. Üsküdar tarihi bakımından oldukça önemli olan bu kutlamaların tarihi 13 Zilkade 1210 (20 Mayıs 1796) ve Kurban bayramının dördüncü günü idi. Padişah bayram binışı ("*îd-i şerîf binışı*") ile Haydarpaşa üzerinden Dârüssaâde Bağı Köşkü önündeki meydana gelmiş, burada mehterhâne çalarken pehlivanlar güreşmiş, cambazlar hünerlerini göstermiş, çengîler oynamış ve daha başka bayrama özgü oyunlar, seyre gelen kalabalık bir halk topluluğu tarafından izlenmişti. Alayla şehrin içinden geçilerek Büyük İskele'den tekrar İstanbul'a dönmüştü. Bir yıl sonra 13 Zilkade 1211 (10 Mayıs 1797)'de yine Kurban bayramının dördüncü günü Üsküdar'da bayram alayı ve aynı meydanda eğlenceler gerçekleştirilmişti.⁴⁵

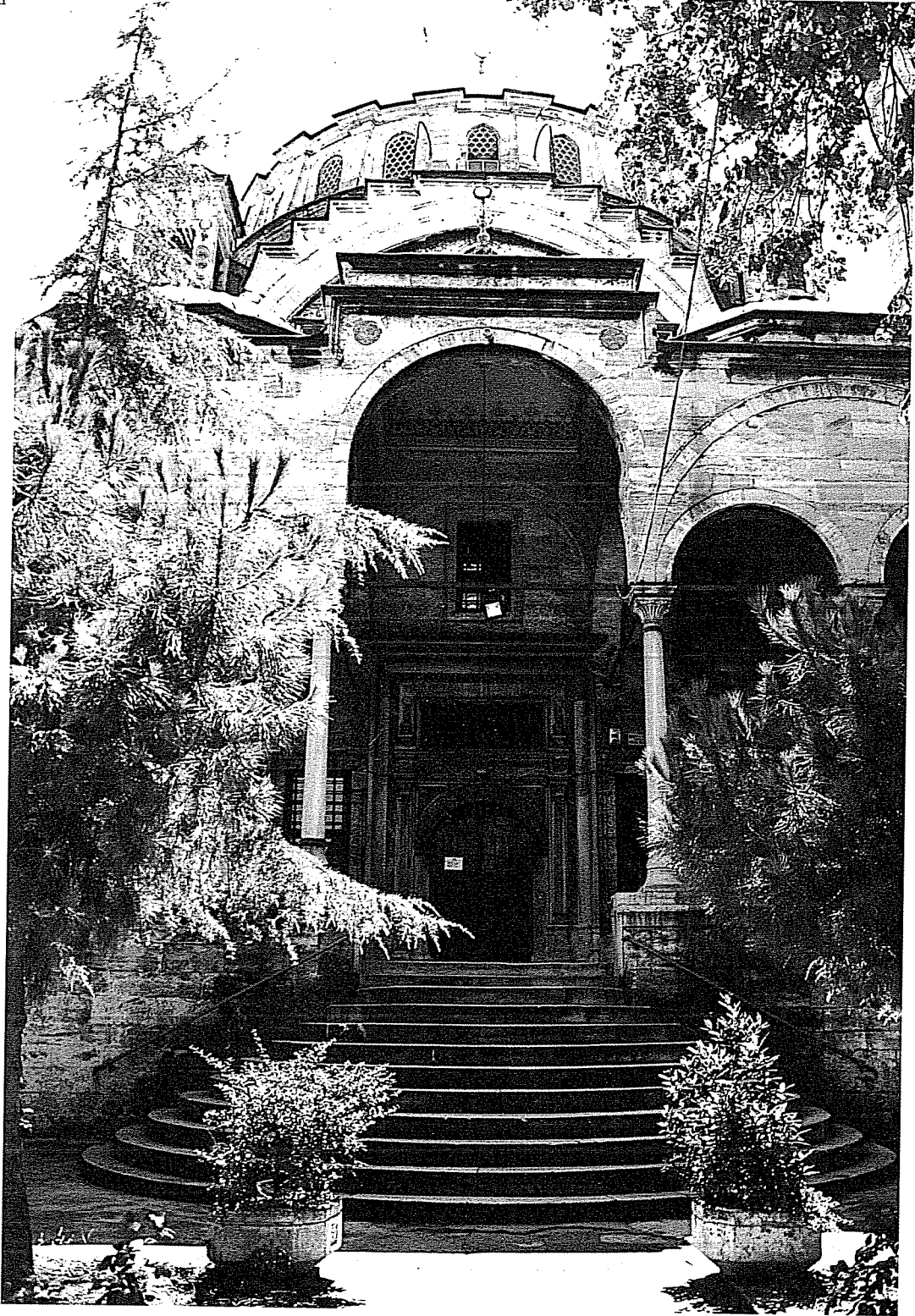
III. Selim inşâ sürecini tebdil gezileriyle izlediği Selimiye Kışlası ve buradaki kasma, çevresindeki yapılarla birlikte Selimiye Câmii'ne düzenli bir şekilde gelmekteydi. Kışlaya uğradığında neferlerin eğitimlerini, talimli süvarî ve piyâdelerin "*yeni tertîb üzre idmân ve izhâr-ı hünerlerini*" takip ediyordu. Yine Talim Meydanı'na geldiği 13 Rebîülâhır 1219 (22 Temmuz 1804) tarihinde, inşası sürmekte olan yapıları dolaştıktan sonra Karaca Ahmed Türbesi'ni ve Azîz Mahmûd Hüdâyî'yi ziyaret etmişti.⁴⁶

25 Zilkade 1216 (29 Mart 1802)'da temeli atılan Selimiye Câmii, Enderûn ve Bîrûn takımının hazır bulunduğu ve binâ emîni Hüseyin Efendi başta olmak üzere bir çok kişiye hilatler giydirildiği büyük bir törenle 10 Safer 1220 (10 Mayıs 1805)'deki Cuma Selâmlığı ile resmen açılmıştı.⁴⁷ Padişah burada vakit namazları için de bulunuyor ve bazı komutanlarla görüşmeler yapıyordu. Diğer padişahlar gibi III. Selim de yangınlar sebebiyle Üsküdar'a geçmekteydi. Mesela, 7 Zilkade 1205 (8 Temmuz 1791)'deki Doğancılar'daki yangını "*merhûm*" Seyyid Halîl Efendi hânesinde ve 23 Şaban 1206 (16 Nisan 1792)'daki Ayazma Kapısı'ndaki yangını, Nişancı Hakkı Bey'in konağında takip etmişti. Haydarpaşa binışıyle Ayrılık Çeşmesi'nden Kuyubaşı'na giderek Hicaz yolcusu olan sakabaşılarının uğurlanışı duâsında tebdîlen hazır bulunan padişah, 27 Receb 1220 (21 Ekim 1805) tarihinde Hünkâr İskelesi üzerinden ulaştığı kağıd kârhânesini denetliyordu.⁴⁸

III. Selim'in Üsküdar'daki Cuma Selâmlığı Camii ağırlıklı olarak babası III. Mustafa'nın inşa ettirdiği Ayazma Câmii'dir. Her yıl en az bir kez buraya Cuma Selâmlığı Alayı düzenlenmişti. Yeni ve Atîk Vâlide, Beylerbeyi câmilerinde de aynı merasim gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle çarşı pazarı kontrol ve halkın neler konuştuğunu öğrenmek amaçlı olan tebdîl-i kıyafet geziler arasında Üsküdar'a atıf yapılan birkaç kayıt da gün-

Ayazma Camii

lüklerde mevcuttur. Başkadının vefatı ve defni sonrasında padişahın aynı gün tebdîl-i kıyafetle Üsküdar'ı gezdiğine dair bilgiler, herhalde III. Selim'in Üsküdar'ı sığınak veya hüznünlerin dağıtıldığı bir mekan gibi gördüğüne işaret etmektedir.⁴⁹

Sonuçta XVIII. yüzyıl Osmanlı padişahlarının alışılmış bir zamanlamayla ve daha genelde kendi yapı ve bakışları doğrultusunda Üsküdar'a göçler, binişler ve selâmlıklar düzenlediği görülmektedir. Cuma selâmlığı ve sarık alayları, top şenlikleri ve tatbikat türü gösteriler, Göksu ve Kandilli gibi yerlere, hasbahçelere yapılan binişler, Üsküdar şehri ve çevresindeki padişah merkezli başlıca etkinliklerdi. Eksiksiz uygulanmasına özen gösterilen protokolleriyle birlikte padişahlığın ahali üzerindeki tesirini ve inancını devam ettiren çeşitli merasimler, doğal olarak payitaht sınırları içerisindeki Üsküdar'da da icra edilmişti. 1730'da Yeni Valide Câmii'ndeki Mevlîd Alayı ve Mevlîd Kandili merasimi, en azından bu yüzyılda Üsküdar'da düzenlenen en ihtişamlı törendi. Sultan III. Osman mevcut bilgilere göre, Üsküdar'daki yazlık saraylarda ikamet eden en son padişaktır. Dinlenme ve eğlenme ağırlıklı olarak yapılan Üsküdar gezileri, giderek mahalle ve işyerleri gibi sivil, kışlalar gibi askerî amaçlı yapı inşalarının kontrol edilip izlendiği gezilere dönüşmüştü. XVIII. yüzyıl hükümdarları arasında Üsküdar'la hemen her bakımdan çok daha ilgili olan padişah Sultan III. Selim'dir. Dinî ve sivil mimarî eserler yanında Üsküdar'da ilk defa büyük ölçekli askerî yapılar inşa ettiren III. Selim'i, yine burada ilk kez tertib ettirdiği halka açık bayram kutlamaları dolayısıyla, şehirle en çok bütünleşen veya bir anlamda Üsküdarlı bir padişah olarak anmak mümkündür.

DİPNOTLAR

¹ Sadreddîn-zâde Telhîsî Mustafa, *Cerîde*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, K. Kepeci-Müteferrik Defterler, nr. 7500, s. 14.

² Sırkâtibi Hıfzî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. [=TSMK], Revan Koleksiyonu, nr. 1977/III, vr. 37b; Vakanüvis Subhî Mehmed, *Târîh* (neşr. Beylikçi Râşid-Vakanüvis Vâsıf), İstanbul 1198, s. 5a-6b; Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'î't-tevârîh* (haz. M. Münir Aktepe), İstanbul 1976, I, 2-11; M. Münir Aktepe, *Patrona İsyanı (1730)*, İstanbul 1958, s. 33-35.

³ Sırkâtibi Hıfzî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 56a, 62b, 66a.

⁴ Abdülkadir Özcan, "Biniş", *DİA*, IV, 184-185. Padişahların Üsküdar'daki göç, selâmlık veya biniş yerleri olan saraylar/sâhilsaraylar, câmiler, kasırlar/köşkler, bahçeler ve benzeri mimarî eser ve mahallerle ilgili oldukça zengin araştırma ve incelemeler bulunmaktadır. Kitap (meselâ, Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar A Survey of Turkish Kiosks and Pavilions*, I (İstanbul 1968), II, (İstanbul 1974); Nurhan Atasoy, *Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler*, İstanbul 2005) veya madde (örneğin, Semavi Eyice, "Ayazma Camii", *DİA*, IV, 230-231) halindeki konuyla ilgili çok sayıda çalışmayı burada sıralamaktan sarfınazar edilmiştir. Saraylar ve çevresindeki kasr, köşk, dîvânhâne, oda, havuz ve benzeri yapılarla ilgili çeşitli defter ve belgelerin mevcut olduğu bilinmektedir. Boğaziçi Anadolu yakasının tarihi coğrafyasıyla ilgili son iki Osmanlı tasviri için bk. P. Ç. İnciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, tercüme ve notlar Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1976², s. 124-138; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul* (düzeltilme ve notlarla yayıma haz. Günay Kut-Hatice Aynur), I (Asya Yakası), İstanbul 1996, tür. yer.

⁵ İnciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, s. 126, 128, 130-131, 133, 137; G. V. İnciyan, *Boğaziçi Sayfiyeleri* (çev. Kandilli Ermeni Kilisesi Papazı, notlar Orhan Duru), İstanbul 2000, s. 145, 147, 158, 165, 170-171; Sarkis Sarraf-Hovhannesyanyan, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi* (çev. Elmon Hançer), İstanbul 1996, s. 58, 60, 65, 68.

- ⁶ Sırkâtibi Hıfzî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 67b, 68b; Sırkâtibi Hıfzî-Salâhî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp.: Türkçe Yazmalar, nr. 2518, vr. 80b, 88b, 122b, 123b, 125a; Sırkâtibi Ömer, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emîrî Koleksiyonu, Tarih, nr. 423, vr. 2b-3a, 21a-22b, 51a-52a, 54b, 71a, 89a, 90a, 91a, 93b, 108a, 109b, 111a, 194a, 195b, 210a, 212a, 214b-215a, 217a-b; Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, Dâru'l-Kütübî'l-Mısıryye, Târîhu Türkî-M., nr. 41, vr. 1b, 3b, 5a, 6b, 14a-15b, 18a, 26b-28b, 32a.
- ⁷ Sırkâtibi Hıfzî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 62b, 64a; Sırkâtibi Ömer, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 24b, 25b-26a, 52b, 53b-54a, 69b, 90a, 110a, 111a, 216a; Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 1b, 3b, 7b-8a, 15b, 17b-18a, 28b, 30b-31a.
- ⁸ Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 30b. Mevcut bilgilere göre daha sonraki kağıd balon uçurma denemesi 17 Eylül 1786'da, İngiliz/Campbell Mustafa tarafından Büyükdere'de yapılmıştır: F. Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001, s. 199-200.
- ⁹ Sırkâtibi Hıfzî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 64b; Sırkâtibi Hıfzî-Salâhî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 90b, 93b, 123b, 124b, 195a, 198a, 215a; Sırkâtibi Ömer, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 4b, 26a, 52b, 90a, 111a, 149a, 200a-b; Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 4a, 30b-31a.
- ¹⁰ Sırkâtibi Hıfzî-Salâhî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 6b, 8b-9a, 124a, 127b, 129a; Sırkâtibi Ömer, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 51b-52b, 70b, 90a, 91a, 111a, 199b-200a; Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 8a, 18a, 28b, 31a-b; Vakanüvis Süleyman İzzî, *Târîh*, I (neşr. Beylikçi Râşid-Vakanüvis Vâsıf), İstanbul 1199, s. 63b-64a; Vakanüvis Subhî, *Târîh*, s. 59b, 61b-62a, 177a; Şem'dânî-zâde, *Mür'it-tevârîh*, I, 97, 176.
- ¹¹ M. Münir Aktepe, "Mahmud I", *İA*, VII, 164-165; Abdülkadir Özcan, "Mahmud I", *DİA*, XXVII, 352.
- ¹² Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, I, 171-175.
- ¹³ Sırkâtibi Hıfzî-Salâhî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 7a-14a, 123b-125a; Vakanüvis Subhî, *Târîh*, s. 176b.
- ¹⁴ Sırkâtibi Ömer, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 26a-b, 51a-53a, 90a-b, 111a-112b, 200a-b; Vakanüvis İzzî, *Târîh*, I, 65a.
- ¹⁵ Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 3b-4b, 30b-31b; Vakanüvis Vâsıf Ahmed, *Târîh* (nşr. Müderris Abdurrahmân), İstanbul 1219, I, 36.
- ¹⁶ bk. Mehmet İpşirli, "Osmanlılarda Cumâ Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münâsebetleri Açısından Önemi)", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 459-471.
- ¹⁷ Sırkâtibi Hıfzî-Salâhî, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 9a, 10b, 124b; Sırkâtibi Ömer, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 26a, 52b-53a, 90a, 111a, 200a; Sırkâtibi Yenişehirli Mehmed ve Mehmed, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 4a, 30b-31a.
- ¹⁸ Sırkâtibi Mehmed, Burgazî Halîl ve dğr., *Rûznâme-i Sultân Osmân Hân-ı Sâlis*, Dâru'l-Kütübî'l-Mısıryye, Târîhu Türkî-M., nr. 41, vr. 54a, 55b-56a, 57a, 67a-b, 75a; Sırkâtibi Kahvecibaşı Ahmed v.dğr., *Rûznâme-i Sultân Osmân Hân-ı Sâlis*, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi [=TSMA], nr. E. 12358, s. 1.
- ¹⁹ Sırkâtibi Mehmed, Burgazî Halîl ve dğr., *Rûznâme-i Sultân Osmân Hân-ı Sâlis*, vr. 56b, 65b, 76a.
- ²⁰ Sırkâtibi Mehmed, Burgazî Halîl ve dğr., *Rûznâme-i Sultân Osmân Hân-ı Sâlis*, vr. 67b, 75a-76a: *Rûzmerre*, Arkeoloji Müzeleri Ktp., Nadir Eserler, nr. 397, vr. 26b, 28a.
- ²¹ Sırkâtibi Mehmed, Burgazî Halîl ve dğr., *Rûznâme-i Sultân Osmân Hân-ı Sâlis*, vr. 67b, 75a.
- ²² Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, I, 218-220; F. Sarıcaoğlu, "Osman III", *DİA*, XXXIII, 459.
- ²³ İsmâîl Ziyâî, *Metâli'u'l-âliye fî gurre'i'l-g_liye*, İstanbul Ü. Nadir Eserler Ktp., Türkçe Yazmalar, nr. 2486, vr. 259a-b.
- ²⁴ Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i evliyâ-yı ebrâr fî şerh-i Esmâr-ı esrâr*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Yazma Bağışlar, V, nr. 2309, 62.
- ²⁵ Kemal Beydilli, "Mustafa III", *DİA*, XXXI, 283.
- ²⁶ Sırkâtibi Abdullâh v.dğr., *Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, TSMA, nr. E. 12359 [III. Mustafa Rûznâmesi (H. 1171-1177/M. 1757-1763)], haz. Yunus Irmak, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, 1991], vr. 8b, 15b, 16b-17a, 23a.

- ²⁷ *Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 6b-7a, 8b-9a, 13a.
- ²⁸ Şem'dânî-zâde, *Mür'î't-tevârih* (haz. M. Münir Aktepe), İstanbul 1978, II. A, 50.
- ²⁹ Teşrifâtî Âkif Mehmed, *Târih-i Cülûs-ı Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Esad Efendi Koleksiyonu, nr. 2108, vr. 268a, 269b; Şem'dânî-zâde, *Mür'î't-tevârih*, II. A, s. 39; Vâsîf, *Târih*, I, 187-188.
- ³⁰ *Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 23a, 39b-40a.
- ³¹ M. R. Hâtemi Baraz, *Beylerbeyi*, I, İstanbul 1994, 110-118; Sarıcaoğlu, *Sultan I. Abdülhamid*, s. 28-29.
- ³² Sirkâtibi Mustafa, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim M. Cevdet, nr. O. 121, vr. 2b, 4b-5a; Sirkâtibi İsmâil Zihni-Ebûbekir Sıdkî-Bolevî İbrâhim, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, TSMA, nr. E. 12360/1, vr. 4a; nr. E.12360/11, s. 1; nr. E.12360/12, vr. 1a-b; nr. E. 12360/17, vr. 2b, 6b-7a, 13b, 16a, 17a, 20b; Mehmed Hasib, *Rûzmerre: Rûznâme Osmanlı-Rus Harbi Esnâsında Bir Şâhidin Kaleminden İstanbul (1769-1774)* (haz. Süleyman Göksu), İstanbul 2007, s. 61, 63.
- ³³ Sirkâtibi Mustafa, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, vr. 9b.
- ³⁴ Sirkâtibi Mustafa, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, vr. 3b; Sirkâtibi İsmâil Zihni-Ebûbekir Sıdkî-Bolevî İbrâhim, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, E.12360/11, s. 1; E. 12360/17, vr. 5b-7a, 12a-13b, 16a, 17a, 20a-b.
- ³⁵ Sirkâtibi Mustafa, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, vr. 37b; Sirkâtibi İsmâil Zihni-Ebûbekir Sıdkî-Bolevî İbrâhim, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, E. 12360/17, vr. 6a, 11b, 13a, 16a.
- ³⁶ Sirkâtibi İsmâil Zihni-Ebûbekir Sıdkî-Bolevî İbrâhim, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, E. 12360/17, vr. 6a, 12b-13a, 16b-17a, 20a-b, 24a; *Taylesanizâde Hâfız Abdullâh Efendi Tarihi İstanbul'un Uzun Dört Yılı (1785-1789)* (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 87, 216.
- ³⁷ Sirkâtibi İsmâil Zihni-Ebûbekir Sıdkî-Bolevî İbrâhim, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, E. 12360/17, vr. 13a; *Taylesanizâde Hâfız Abdullâh Efendi Tarihi*, s. 87.
- ³⁸ Sirkâtibi İsmâil Zihni-Ebûbekir Sıdkî-Bolevî İbrâhim, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamid Hân*, E. 12360/17, vr. 7a, 11b, 16b, 20a.
- ³⁹ Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim-i Hân-ı Sâlis*, TSMA, nr. D. 10749 [III. Selim'in Sirkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme, haz. V. Sema Arıkan, Ankara 1993], s. 47-48, 53, 77, 97, 99, 127-128, 132, 152-154, 211; Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim Hân-ı Sâlis*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Millî Emlâk'dan Devralınan Defterler, nr. 11 [III. Selim'in Ruznamesi, hazırlayanlar Adem Mehmetoğlu-Semih Ceylan, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü, lisans tezi, 2000; Defterin tümü Mehmet Ali Beyhan tarafından yakın zamanda yayınlandı: *Saray Günlüğü (1802-1809)*, İstanbul 2007], s. 9, 18, 21, 41; *Rûzmerre*, TSMA, nr. E. 4819/7: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Topkapı Sarayı Arşivi 4819 Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi", *Türk Tarih Kurumu, Belleten*, XXXVII /148 (1973), s. 642; *Taylesanizâde Hâfız Abdullâh Efendi Tarihi*, s. 403.
- ⁴⁰ Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim-i Hân-ı Sâlis*, D. 10749, s. 4, 44, 49-50, 52, 74, 80, 94-95, 109, 113, 129, 134, 147, 164, 186-187, 199; *Rûzmerre*, E. 4819/7: Uzunçarşılı, a. g. m., s. 644.
- ⁴¹ *Taylesanizâde Hâfız Abdullâh Efendi Tarihi*, s. 378.
- ⁴² [Ignatius] M[ouradgea] d'Ohsson, *Tableau général de l'Empire othoman divisé en deux parties, dont l'une comprend la législation mahométane, l'autre, l'histoire de l'Empire othoman* (ed. M. C. d'Ohsson), Paris 1788, IV, 177-178. Sarayın yeniden yapılmak için yıkılışını gözlemleyen gezgin Morritt Ağustos 1794 tarihini bildirir (*The Letters of John B. S. Morritt of Rokeby, Descriptive of Journeys in Europe and Asia Minor in the Years 1794-1796*, yay. G. E. Marindin, London 1914, s. 85'den naklen Orhan F. Köprülü, "Osmanlı Tarihi'nin Yabancı Kaynaklarından: İngilizce Kaynaklar", *Türk Tarih Kurumu, Belleten*, L/196, 1986, 269).
- ⁴³ Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim-i Hân-ı Sâlis*, TSMA, D. 10749, s. 39, 52, 79, 97, 100, 132, 134, 147, 151, 200; Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim Hân-ı Sâlis*, nr. 11, s. 6-8, 17, 19-20, 30, 42; *Rûzmerre*, E. 4819/7: Uzunçarşılı, a.g.m., s. 607, 645, 647.
- ⁴⁴ Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim-i Hân-ı Sâlis*, D. 10749, s. 42, 47, 53, 79, 81, 96, 131, 150, 212; Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim Hân-ı Sâlis*, nr. 11, s. 42; *Rûzmerre*, E. 4819/7: Uzunçarşılı, a.g.m., s. 643.
- ⁴⁵ Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim-i Hân-ı Sâlis*, D. 10749, s. 128, 148.
- ⁴⁶ Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selim-i Hân-ı Sâlis*, D. 10749, s. 199, 203, 209-211; Sirkâtibi Ah-

med Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis*, nr. 11, s. 9, 19, 21, 30, 41.

⁴⁷ Sırkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis*, nr. 11, s. 29. Câmî inşası 5 Muharrem/5 Nisan'da Cuma günü tamamlanmış ve halkın ibadet etmesi için kapıların açılmasına izin verilmişti: *Vek_yi'-nâme* ("1220 Senesi Vek_yi'i" Adlı Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (haz. Beyhan Kıran, Marmara Üniversitesi SBE, yüksek lisans tezi, 1993) İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı Muallim M. Cevdet Koleksiyonu, nr. O. 4, vr. 1b-2a. Burada câmînin resmî açılış günü 15 Safer/15 Mayıs olarak belirtilir (vr. 6a). Soğanağa Câmî İmâmı Mehmed, *Cerîde'sine* bu tarihi 15 Muharrem/15 Nisan olarak kaydetmişti (Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul 2001, s. 211); Mütercim Ahmed Âsım, *Âsım Târîhi*, İstanbul ty., I, 360-361.

⁴⁸ Sırkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm-i Hân-ı Sâlis*, D. 10749, s. 14-15, 39, 42; Sırkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis*, nr. 11, s. 34.

⁴⁹ Sırkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm-i Hân-ı Sâlis*, D. 10749, s. 4, 11, 14, 16, 56, 75, 80, 96, 99-100, 111, 126, 131, 149, 196, 226; Sırkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis*, nr. 11, s. 44.